

Jiří Trnka - povinnost pro všechny dospělé

Kéž by tak jednou přišel čas, kdy nás média přestanou masírovat vyprázdňenou politikou plnou prázdných lidí - ten má něco na toho, ten ukrad tam těm, tihle dluží a nechtějí splácet. Kéž nás jednou televize ušetří ještě hloupějších seriálů kopírující politické vztahy jen na růžovo natřené. Kéž by tak přišel čas, kdy bude povinnost pro všechny dospělé dívat se místo sportu či počasí na Trnkovy Staré pověsti české nebo Kybernetickou babičku.

„Jsem dosti skeptický k myšlence, že existuje zvláštní ilustrace nebo dokonce zvláštní umění pro dospělé a pro děti. Děti žijí ve stejném světě jako dospělí, nevím, proč by měly mít jiné umění... Je jeden svět a jeden život, který se nedá rozdělit.“

Jiří Trnka

Macha a Šebestovou nebo Broučky? Maxipsa Fíka nebo Bajaju?... Býval jen jeden jediný večerníček, od kterého jsem v dětství pravidelně odcházela - Broučci. Díl, ve kterém zemřela Janinka, volání o jejím skonu, které se rozléhá do hmyzího světa, bylo děsivé a pro mé dětské vnímání večerníčkových pohádek nepřijatelné. V pohádkách hlavní hrdinové neumírají, sem tam je někdo vytahán za tykadla, je mu vyprášen kožíšek, hloupí se mění v chytré a nakonec jen draci končí bez hlav. Navíc byli Broučci v Trnkově podání nebarevní, s oblohou příliš často zataženou, s očima hlubšíma než mívají bezstarostná mláďata. Až mnohem později, až v dospělosti, jsem částečně nahlédla, jak by to s Karafiátem i Trnkou mohlo být. Děti žijí ve stejném světě jako dospělí, ale některé pohádky jsou určené přeci jen více dospělým než dětem. Z hloubky své tvorby nevolá Trnka k „dětským“ knihám a filmům děti, ale vnímavé dospělé, kteří nenechali své vlastní vnitřní dítě vyrůst, kteří jsou schopni stále živit svůj fantazijní svět, přestože už museli „načichnout“ i světem, ve kterém ne vždy platí pohádková pravidla. Temné Trnkovo nebe a hluboké oči jeho postav vědí víc než Maxipes Fík či přátelé kouzelného sluchátka, a přestože je skutečně jen jeden svět, do kterého patří děti i dospělí, děti ne vždy rozumějí tomu, proč musí Bajaja useknout hlavu svému věrnému hřivatému příteli. Navíc Trnkovy filmové postavy jsou převážně němé, doprovázeny hudbou, kterou pro většinu jeho filmů složil hudební skladatel Václav Trojan. I tato kombinace je pro dětského diváka náročná.

V dětství mi Trnka unikal, nechala jsem jeho knihy i filmy netknuté a neshlédnuté, snad to opravdu nebyla moje chyba. Dnes se to díky Bohu změnilo. Hluboce mě totiž přitahují lidé, kteří věnují celý svůj život, den po dni, tvorbě, lidé svému dílu oddaní a velcí v jakékoliv době. Ostatně „doba“ nesáhá žádnému skutečně tvořivému ani po kolena, Trnka mimochodem do státní pokladny přinášel takové zisky, že mu tehdy vládnoucí strana odpouštět prohřešky, které by jiným neprošly, například to, že podepsal Dva tisíce slov.

Jiří Trnka se celý život považoval především za malíře, jeho přítel Jan Werich dával kdesi k dobru, jak byl u vytržení, když ho viděl malovat oběma rukama zároveň. A že byl skutečně neuvěřitelně pracovitý, samozřejmě jak to tak bývá, také na úkor vlastního zdraví, o tom svědčí množství děl, které po sobě jak v kreslené tak v loutkové či filmové podobě zanechal.

Temné nebe a hluboké oči

Tvořivý náboj a jeho udaný směr je dědičný. Jiří Trnka se narodil do rodiny, kde se loutky a hračky podomácku vyráběly. Navíc, je-li váš talent podporován láskyplnou matkou, není co řešit. Je jen třeba naučit se naslouchat vnitřnímu volání a pokorně ho následovat. Trnka jak je z dokumentů, fotografií i svědectví patrné, vyzařoval velké osobní charisma, přestože byl celou svou osobností do nitra obrácený, do hloubky zaměřený a z hloubky volání se pokorně držící. Ty krásné velké a trochu posmutnělé oči také nemají jeho loutky jen tak. Jak to tak bývá, když má někdo v sobě dary, které musí ven, přichází také zvenčí v pravý čas někdo, kdo tomu dopomůže. Za osudové Trnka považoval setkání s profesorem Josefem Skupou v roce 1923, učitelem kreslení na plzeňské reálce a také provozovatelem loutkového divadla. Proto již v průběhu studia na Umělecko-průmyslové škole navrhoval a vyráběl kulisy a spolu se Skupou se podílel na vytvoření postav Hurvínka, Spejbla a Máničky. V roce 1939 se jeho ilustrace pohádkové knížky Míša Kulička staly událostí na knižním trhu, zároveň zahájil scénografickou spolupráci s Osvobozeným divadlem a v Národním divadle vyhrál soutěž na výpravu Smetanovy Libuše.

V roce 1945 se stal spoluzakladatelem bezkonkurenčního studia Bratři v triku, o rok později založil vlastní studio, ve kterém v padesátých letech vznikla řada úspěšných titulů jako Bajaja, Staré pověsti české, Sen noci svatojánské nebo totalitu zpodobňující Ruka. V roce 1946 na festivalu v Cannes zvítězil Trnkův kreslený film Zvířátka a Petrovští, neminula ho ani cena H. Ch. Andersena nebo Melliésova cena za nejlepší animovaný film. A pak už museli přijet do Prahy také Disneyovi animátoři k Jiřímu Trnkovi na zkušenou...

Sám sebe považoval, jak již bylo řečeno, za malíře, výtvarnému pojednání se nevyhne jeho loutkový svět, na stylu jeho malby a ilustrací se zase podílel vliv divadla a animovaného filmu. Především je celá jeho tvorba prodchnuta poetikou, obrazovou poezií, melancholickou lehkostí, která roste z vášně k životu a radosti z něj. Znovu zde nutno podotknout, že poezie ve své čisté podobě není nic moc pro děti. Ty mají raději jednoduchý příběh. Rákosníček pomůže přítelkyni z nebe, trochu se u toho nadře, ale dobře to dopadne. Poetika Andersenových pohádek s Trnkovými ilustracemi je trochu jiné kafe. To se musí zažít, málo se dá dětem vyprávět. Víme, co se v nás děje, když pozorujeme nádherný západ slunce, žádnému dítěti to ale nezprostředkujeme. To my, co za horizont dětství dospěli, se dějeme, to náš život takto někdy barevně někdy šedě odplývá, to my máme ty oči Trnkových loutek, které již životní zkušenost nezapřou. Ale stejně jako to uměl pan mistr Trnka, i my se musíme toho stále barevného bezčasého dítěte v sobě ptát, jak daleko jsme zašli, jak poctivě jsme svou cestu ušli, není-li třeba zvolnit nebo se zas na chvíli vlastnímu dítěti schoulit do náruče. Trnkova tvorba pro mě znázorňuje tento vztah dospěláka s dítětem, který se nikdy nesmí rozpadnout, právě proto, že oba skutečně patří do jednoho světa.

Za Trnkou do světa a na Anifest

„Jiří Trnka: Ve službách imaginace“ je název projektu, který v rámci 100. výročí narození legendy animovaného filmu Jiřího Trnky zařazeného na seznam výročí UNESCO pro rok 2012 připravila Česká centra. Kurátorky Lucie Vlčková z UMPRUM a Michaela Mertová z Národního filmového archivu vytvořily panelovou výstavu představující výběr z jeho rozsáhlé tvorby. Zahájena bude 21. února v Mnichově, poté bude představena například i v Moskvě, Sofii, Tokiu, Madridu, Vídni, Bukurešti a Haagu. Oslavu 100 let od narození Jiřího Trnky, program věnovaný filmové loutce, retrospektivu britské a estonské animace a stovky soutěžních filmů nabídne také mezinárodní festival animovaných filmů AniFest, jehož 11. ročník můžete navštívit od 26. dubna do 1. května v severočeském lázeňském městě Teplice.

(foto: archiv NFA)

Zdroj: vasevec.cz

